

ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ, ΒΑΣΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΓΙΑ
ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ
ΑΙΓΑΙΟΠΕΛΑΓΙΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

Δράση 4:

Εκπαίδευση και υποστήριξη προς τις τοπικές κοινωνίες

Παραδοτέο 3

Διδακτικό Υλικό της διδακτικής ενότητας:

«Ο Οικονομικός Βουδισμός»

Τίτλος Ειδικού Θεματικού Προγράμματος:
«Θρησκευτικές και πολιτισμικές ετερότητες στην
Εμπορική Ναυτιλία. Η χρησιμότητα της γνώσης του
Πολιτισμού και των θρησκειών στους χώρους εργασίας»

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Πολύκαρπος Καραμούζης

Συντάκτης: Ισίδωρος Παχουνδάκης,
Καθηγητής Κοινωνιολογίας
Σχολής Πλοιάρχων Κέντρου
Επιμορφώσεως Στελεχών
Εμπορικού Ναυτικού

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2014

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	3
Βιβλιογραφία	3

Εισαγωγή

Ο **Οικονομικός Βουδισμός** είναι μια πνευματική προσέγγιση για την οικονομία και εξετάζει την ψυχολογία του ανθρώπινου μυαλού και το άγχος, τις προσδοκίες και τα συναισθήματα που ενδεχόμενα κατευθύνουν την οικονομική δραστηριότητα. Ένας βουδιστής φαίνεται να προσπαθεί να κατανοήσει την οικονομία έχοντας ως στόχο να ξεκαθαρίσει τη σύγχυση σχετικά με το τι είναι επιβλαβές και ευεργετικό στο φάσμα των ανθρώπινων δραστηριοτήτων που αφορούν στην παραγωγή και στην κατανάλωση, επιδιώκοντας να κάνει τους ανθρώπους ηθικά ώριμους. Οι πραγματικά ορθολογικές αποφάσεις μπορούν να γίνουν μόνο όταν καταλαβαίνουμε αυτό που δημιουργεί τον παραλογισμό. Όταν οι άνθρωποι καταλάβουν τι συνιστά την επιθυμία, συνειδητοποιούν ότι όλα τα πλούτη του κόσμου δεν μπορεί να τους ικανοποιήσουν. Όταν οι άνθρωποι κατανοούν την οικουμενικότητα του φόβου, γίνονται πιο συμπονετικοί σε όλα τα όντα. Έτσι, αυτή η πνευματική προσέγγιση στην Οικονομική Επιστήμη δεν βασίζεται σε θεωρίες και μοντέλα, αλλά στις βασικές δυνάμεις του δαιμόνιου, στην ενσυναίσθηση, και στην αυτοσυγκράτηση.

Η βουδιστική αντίληψη αποδίδει την εργασία σε μια λειτουργία που θα δώσει στον άνθρωπο την ευκαιρία να χρησιμοποιήσει και να αναπτύξει την ικανότητά του, για να μπορέσει να ξεπεράσει την αυτοεπιβεβαίωση του, από τη συνεργασία με τους άλλους ανθρώπους σε κοινές εργασίες και να προωθήσει τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που απαιτούνται για την καλύτερη ύπαρξη του ίδιου του ανθρώπου.

Από τη πλευρά ενός βουδιστή, η οικονομική δραστηριότητα δεν μπορεί να διαχωριστεί από τις άλλες δραστηριότητες του ανθρώπου, όλες αποτελούν ένα άρρηκτα συνδεδεμένο πλέγμα. Τα οικονομικά είναι ένα μεμονωμένο συστατικό μιας συνδυασμένης προσπάθειας για να διορθωθούν τα προβλήματα της ανθρωπότητας και οι βουδιστές πρέπει να συνεργάζονται με το να καταλήξουν σε κοινό στόχο των κοινωνικών, ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων.

Ο όρος επινοήθηκε από τον Schumacher το 1955, όταν ταξίδεψε στην Βιρμανία ως οικονομικός σύμβουλος του πρωθυπουργού U Nu, και χρησιμοποιήθηκε από τους οπαδούς του Schumacher και από τους Theravada βουδιστές συγγραφείς όπως τους Prayudh Payutto και Phrabhavanaviriyakhun. Το Δοκίμιο του Schumacher "Buddhist Economics" εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1966 στην Ασία και αναδημοσιεύθηκε στη συλλογή *Small Is Beautiful* το 1973.

Ας υποθέσουμε ότι θεωρούμε τη ζήτηση για ένα αγαθό, δηλαδή του αγαθού των τσιγάρων θεωρώντας ότι έχει παρουσιάσει αυξητική τάση. Η τάση αυτή θα πρέπει να υποστηρίζεται από μια αύξηση στην παραγωγή των τσιγάρων. Αυτά τα τσιγάρα που στη συνέχεια θα τοποθετούνται στην αγορά, θα αγοράζονται και θα καταναλώνονται από τους ανθρώπους. Όταν καταναλώνεται ένα προϊόν, η ζήτηση ικανοποιείται και κανονικά, κανείς δεν ασχολείται με το στάδιο, μετά την κατανάλωση του προϊόντος. Αλλά οι βουδιστές οικονομολόγοι όπως φαίνεται ασχολούνται και ένα βήμα παραπέρα για να διερευνήσουν πώς οι ενδεχόμενες τάσεις αυτές επηρεάζουν τις τρεις αλληλένδετες πτυχές της ανθρώπινης ύπαρξης: το άτομο, την κοινωνία και το περιβάλλον. Ειδικά για την αύξηση της κατανάλωσης των τσιγάρων, βουδιστές οικονομολόγοι προσπαθούν να αποκρυπτογραφήσουν το πώς αυτή η αύξηση επηρεάζει τα επίπεδα της ρύπανσης στο περιβάλλον, τις επιπτώσεις αυτής της κατανάλωσης, στους παθητικούς καπνιστές και τους ενεργούς καπνιστές και τους διάφορους κινδύνους που εγκυμονούν για την υγεία που είναι επακόλουθο του καπνίσματος, λαμβάνοντας ενδεχόμενα υπόψη την ηθική πλευρά της οικονομίας. Η δεοντολογική πτυχή του ζητήματος φαίνεται να κρίνεται από τα αποτελέσματα που φέρνουν και εν μέρει από τις ιδιότητες που οδηγούν σε αυτό.

Τα επτά σημεία

Ενώ η Δυτική οικονομία επικεντρώνεται στην ιδιοτέλεια, η βουδιστική φαίνεται να αμφισβητεί την αλλαγή της αντίληψης του εαυτού. Κηρύττει ότι όλα τα πράγματα που γίνονται αντιληπτά από τις αισθήσεις δεν είναι πραγματικά του "εγώ" ή του "δικού μου" και, ως εκ τούτου, οι άνθρωποι θα πρέπει να μην ορίζουν την στοχοθεσία τους από αυτή την αίσθηση των πραγμάτων. Πιστεύουν ότι η ιδιοτελής βάση, είναι μια ευκαιριακή προσέγγιση για την ηθική και πάντα θα αποτυγχάνει. Σύμφωνα με αυτούς, η γενναιοδωρία θα λειτουργήσει επειδή τα ανθρώπινα όντα είναι όντα που τείνουν να ανταποδίδουν στα συναισθήματα (θετικά ή αρνητικά), δίνοντας πίσω περισσότερο από ό, τι τους δίνεται.

Η *δεύτερη* σημαντική διαφορά είναι ότι η Δυτικοί οικονομολόγοι δίνουν σημασία στη μεγιστοποίηση των κερδών και ειδικά των ατομικών κερδών, ενώ η βασική αρχή των βουδιστών οικονομολόγων είναι να ελαχιστοποιήσουν την ταλαιπωρία (ζημιές) για όλες τις συνθήκες διαβίωσης ή τα μη έμβια όντα. Οι μελέτες που πραγματοποιούνται από αυτούς έχουν δείξει ότι τα ανθρώπινα όντα παρουσιάζουν μεγαλύτερη ευαισθησία σε ζημιά από ό, τι

σε κέρδη και ως εκ τούτου οι άνθρωποι θα πρέπει να επικεντρωθούν περισσότερο στη μείωση του πρώτου ζητούμενου.

Η τρίτη διαφορά είναι σε σχέση με την αντίληψη της επιθυμίας. Η Δυτική Οικονομία ενθαρρύνει τον υλικό πλούτο και την επιθυμία, εξαιτίας της οποίας οι άνθρωποι προσπαθούν να συσσωρεύουν όλο και περισσότερο πλούτο και μερικές φορές εις βάρος των άλλων-προκειμένου να ικανοποιήσουν αυτές τις επιθυμίες. Αντίθετα, στη βουδιστική Οικονομία, σημασία δίνεται στην απλοποίηση των επιθυμιών του ατόμου. Σύμφωνα με αυτούς που πρεσβεύουν την βουδιστική οικονομική προοπτική, εκτός από τις βασικές ανάγκες όπως τροφή, στέγη, ένδυση και φάρμακα, θα πρέπει να ελαχιστοποιηθούν όλες οι άλλες υλιστικές ανάγκες. Ισχυριζόμενοι ότι η συνολική ευημερία μειώνεται εάν και εφόσον οι άνθρωποι επιδιώκουν μόνον τις επιθυμίες τους. Επιθυμώντας λιγότερο θα ωφελήσει το άτομο, την κοινότητα στην οποία ζουν και τη φύση.

Το τέταρτο σημείο της διαφοράς σχετίζεται με τις απόψεις τους σχετικά με την αγορά. Ενώ οι Δυτικοί οικονομολόγοι υποστηρίζουν τη μεγιστοποίηση των αγορών σε ένα σημείο κορεσμού, βουδιστές οικονομολόγοι στοχεύουν στην ελαχιστοποίηση της βίας. Σύμφωνα με αυτούς, οι Δυτικοί οικονομολόγοι δεν λαμβάνουν υπόψη τους τις μελλοντικές γενιές και τον φυσικό κόσμο γιατί δεν θεωρούνται σημαντικοί παράγοντες από την άποψη της αγοραστικής δύναμης. Θεωρούν ότι τα άλλα ενδιαφερόμενα μέρη, όπως οι φτωχοί και οι περιθωριοποιημένοι άνθρωποι υποεκπροσωπούνται λόγω της ανεπαρκούς αγοραστικής τους δύναμης και ότι δίδεται προτίμηση στον ισχυρότερο των ενδιαφερομένων. Ως εκ τούτου, θεωρούν ότι η αγορά δεν είναι αμερόληπτη και πραγματικά αντιπροσωπευτική της οικονομίας. Έτσι, βουδιστές οικονομολόγοι υποστηρίζουν τη θεωρία της μη-βίας. Σύμφωνα με αυτήν τη θεώρηση, εμποδίζεται ο άλλος να κάνει κάτι που προκαλεί άμεσα τον πόνο στον εαυτό του ή στους άλλους και προτρέπει για την εξεύρεση λύσεων με έναν συμμετοχικό τρόπο. Η κοινοτική στηριζόμενη γεωργία είναι ένα τέτοιο παράδειγμα της κοινότητας με βάση τις οικονομικές δραστηριότητες. Πιστεύουν ότι καλλιεργεί την εμπιστοσύνη, βοηθά τις κοινότητες με βάση την αξία κατασκευής και φέρνει τους ανθρώπους πιο κοντά στη γη και την εκμετάλλευση. Η επίτευξη αυτού του στόχου απαιτεί την αναδιάρθρωση και τη διαμόρφωση μιας άλλης εναλλακτικής κουλτούρας των σύγχρονων επιχειρήσεων, την οποία υποστηρίζουν. Αυτό οδηγεί σε μεγιστοποίηση του κέρδους ως κίνητρου με ανανεωμένη

έμφαση στην οικονομία μικρής κλίμακας, τοπικά προσαρμοσμένες, με ουσιαστικές οικονομικές δραστηριότητες.

Το πέμπτο σημείο της διαφοράς είναι ότι οι δυτικοί οικονομολόγοι προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν την οργανική χρήση, όπου η αξία του κάθε φορέα καθορίζεται από την οριακή συμβολή του στην απόδοση της παραγωγής. Ως εκ τούτου, βουδιστές οικονομολόγοι πιστεύουν ότι η πραγματική αξία μιας οικονομικής οντότητας δεν μπορεί να θυσιάζεται στο βωμό του κέρδους και των αριθμών. Προσπαθούν λοιπόν να μειώσουν την οργανική χρήση και αποτελούν την φροντίδα οργανώσεων, οι οποίες θα πρέπει να ανταμείβουν την εμπιστοσύνη που έχουν μεταξύ των.

Το έκτο σημείο της διαφοράς έγκειται στο γεγονός ότι οι δυτικοί οικονομολόγοι πιστεύουν ότι το μεγαλύτερο είναι και το καλύτερο και το μεγάλο είναι περισσότερο, ενώ βουδιστές οικονομολόγοι πιστεύουν ότι το μικρό είναι όμορφο και το λιγότερο είναι περισσότερο.

Το έβδομο σημείο της διαφοράς είναι ότι η δυτική οικονομία δίνει σημασία στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν, ενώ η βουδιστική οικονομία δίνει σημασία στην ακαθάριστη εθνική ευτυχία.

Οι Βουδιστές οικονομολόγοι θεωρούν ότι αν η φύση της εργασίας είναι πραγματικά σημαντική και πρέπει να υφίσταται τότε, θα είναι τόσο σημαντική για τον εγκέφαλο, όπως τα τρόφιμα είναι στο σώμα. Θα θρέψει τον άνθρωπο και να παρακινήσει τον να κάνει το καλύτερο και χρησιμότερο για τον εαυτό του και τους άλλους. Σύμφωνα με αυτούς, τα εμπορεύματα δεν θα πρέπει να θεωρούνται πιο σημαντικά από τους ανθρώπους και η κατανάλωση πιο σημαντική από τη δημιουργική δραστηριότητα. Αισθάνονται ότι, ως αποτέλεσμα αυτού, η εστίαση μετατοπίζεται από τον εργαζόμενο στο προϊόν της εργασίας, το ανθρώπινο με το υπάνθρωπο, το οποίο είναι μια εσφαλμένη θέαση του κόσμου.

Οι Βουδιστές οικονομολόγοι δεν πιστεύουν στη μέτρηση του βιοτικού επιπέδου κατά το ποσοστό της κατανάλωσης, διότι, σύμφωνα με αυτούς, επιτυγχάνεται μέγιστη ευεξία ως αποτέλεσμα με την ελάχιστη κατανάλωση και είναι πιο σημαντική από την απόκτηση της μέγιστης ευεξία από τη μέγιστη κατανάλωση. Έτσι, θεωρούν ότι η έννοια του «καλύτερα», λόγω των υψηλότερων επιπέδων κατανάλωσης, δεν είναι ένα πραγματικό μέτρο της ευτυχίας.

Από την άποψη ενός βουδιστή οικονομολόγου, ο πλέον ορθολογικός τρόπος της οικονομικής ζωής είναι να είναι αυτάρκης από την παραγωγή τοπικών πόρων για τις τοπικές ανάγκες και όσον αφορά στις εισαγωγές και στις εξαγωγές είναι αντιοικονομικές και

δικαιολογούνται μόνο σε λίγες περιπτώσεις και σε μικρή κλίμακα. Έτσι, πιστεύουν στην οικονομική ανάπτυξη, ανεξάρτητα από την εξωτερική βοήθεια.

Ο βουδιστής οικονομολόγος δίνει επίσης μεγάλη σημασία στους φυσικούς, ανανεώσιμους πόρους. Αισθάνονται ότι οι μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας θα πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο όταν χρειάζονται περισσότερο και στη συνέχεια, επίσης με μεγάλη προσοχή, σχολαστικά στο σχεδιασμό από τη χρήση τους. Πιστεύουν ότι η χρήση τους είναι βίαιη πολυδάπανη και όχι σύμφωνα με τη βουδιστική πεποίθηση της μη βίας. Σύμφωνα με αυτούς, εάν το σύνολο του πληθυσμού στηρίζεται σε μη ανανεώσιμους πόρους για την ύπαρξή του, συμπεριφέρονται παρασιτικά, καιροφυλακτούν για κεφαλαιουχικά αγαθά, αντί του εισοδήματος. Προσθέτοντας σε αυτό, θεωρούν ότι αυτή η άνιση κατανομή και συνεχώς αυξανόμενη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων θα οδηγήσει στη βία μεταξύ του ανθρώπου.

Πιστεύουν επίσης ότι η ικανοποίηση δεν πρέπει κατ' ανάγκη να γίνει αισθητά μόνο όταν κάτι απτό πήρε πίσω κάποιος σε αντάλλαγμα για την παροχή κάποιου αγαθού ή κάτι το υλικό που έχει αποκτηθεί, όπως αναφέρεται στη σύγχρονη οικονομία. Λένε ότι η αίσθηση της ικανοποίησης μπορεί να επιτευχθεί ακόμη και όταν δεν έχει να πάρει τίποτα απτό σε αντάλλαγμα. Ένα παράδειγμα είναι όταν δίνουμε δώρα στους αγαπημένους μας και το μόνο που επιθυμούμε είναι να είναι ευτυχισμένοι.

Οι Βουδιστές οικονομολόγοι πιστεύουν ότι η παραγωγή είναι ένας πολύ παραπλανητικός όρος. Σύμφωνα με αυτούς, να παράγουν κάτι νέο, η παλιά μορφή πρέπει να καταστραφεί. Ως εκ τούτου, η παραγωγή και η κατανάλωση πρέπει να γίνεται δωρεάν μεταξύ τους. Λαμβάνοντας αυτό υπόψη, που υποστηρίζουν τη μη παραγωγή σε ορισμένες περιπτώσεις, γιατί όταν παράγουν λιγότερο από υλιστικά πράγματα, θα μειωθεί η εκμετάλλευση των πόρων του πλανήτη και θα οδηγήσει τον άνθρωπο σε μια ζωή ενός υπεύθυνου και ευαισθητοποιημένου πολίτη.

Ο Μέσος Δρόμος

Η έννοια του "Middle Way"-ο μέσος δρόμος-, λέει ότι ο χρόνος θα πρέπει να διαιρεθεί μεταξύ της εργασίας στην κατανάλωση και το διαλογισμό για την βέλτιστη κατανομή των δύο αυτών δραστηριοτήτων που θα έχει ως σκοπό μέσω του διαλογισμού τη μείωση της επιθυμίας για κατανάλωση και να είναι ικανοποιημένος ο άνθρωπος με μικρότερη κατανάλωση .

Σε οικονομικούς όρους, αυτό σημαίνει ότι «η οριακή παραγωγικότητα της εργασίας που χρησιμοποιείται στην παραγωγή καταναλωτικών αγαθών είναι ίση με την οριακή αποτελεσματικότητα του διαλογισμού που εμπλέκονται στην εξοικονόμηση της κατανάλωσης, χωρίς να επιφέρει οποιαδήποτε αλλαγή στην ικανοποίηση».

Βιβλιογραφία

1. Bauman, Z. (1994): *Ο πολιτισμός ως πράξη*. Αθήνα: Πατάκης.
2. Lincoln, B. (2003): «Πολιτισμός», στο Braun, W., McCutcheon, R., *Εγχειρίδιο Θρησκευολογίας* Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
3. Paden, W. «Κόσμος», στο Braun, W., McCutcheon, R., *Εγχειρίδιο Θρησκευολογίας*.
4. Ταίλορ, Τ. (2000³): *Πολυπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Πόλις.
5. McAfee, W. (2001): *Τα πέντε μεγάλα ζωντανά θρησκευόμενα*. Αθήνα: Άρτος Ζωής.
6. Eliade, M. (1999): *Πραγματεία πάνω στην Ιστορία των Θρησκειών*. Αθήνα: Χατζηνικολής.